

Zesjescultuur - achtjescultuur - viertjescultuur

De universiteiten, verenigd in de VSNU, stellen er een eer in hun studenten zwart te maken. Er heerst een 'zesjescultuur' kopt De Volkskrant (28/6/2007) naar aanleiding van het verschijnen van hun WO-Monitor 2004 en 2005.¹ Nederlandse studenten studeren minder uren per week dan hun buitenlandse collega's en nemen genoeg met een zesje. Ja, zo lust ik er nog wel een paar. Wat er niet bij wordt verteld is dat Nederlandse studieprogramma's veel minder contacturen per week omvatten, veel meer weken per jaar bestrijken en ontstellend veel studievertraging genereren. Zulke gegevens komen de VSNU niet in haar kraam te pas. Het Centraal Planbureau houdt eveneens van creatief boekhouden. Het CBP suggereert in een recent onderzoeksrapport dat 'the contribution of higher education to the skill increase between secondary and higher education is lower in the Netherlands [than in other countries]' (p. 61-2).² Alweer die zesjescultuur of gaat de internationale vergelijking mank? De CPB-onderzoekers rekenen nagenoeg het gehele MBO tot het secundair onderwijs. Als zij MBO-4 tot het postsecundair onderwijs hadden gerekend, dan zou het Nederlandse postsecundaire onderwijs internationaal prima scoren op 'skill-increase t.o.v. het secundair onderwijs'. En wat toptalent betreft: de prestaties van de beste 5% van de Nederlandse 16- tot 35-jarigen behoren tot de mondiale top-tien (p. 43). Alleen de score van de beste 1% is internationaal gezien onder de maat.

Dat is inderdaad een zwakke plek van het Nederlandse onderwijsbestel. Zo constateert het Planbureau dat de beste 5% van de gediplomeerden van het Nederlandse hoger onderwijs slechter scoort dan hun getalenteerde collega's in vele andere OECD-landen (p. 61). Er zijn dus aanwijzingen dat het Nederlandse onderwijsbestel zuiniger moet omspringen met toptalent. De betere leerlingen en studenten - degenen die achten halen - moeten meer gelegenheid krijgen om hun talenten tot ontwikkeling te brengen: door verrijkingstof, honours courses, plusprogramma's. Door programmadifferentiatie, zowel naar richting als naar niveau, moet aan getalenteerde leerlingen/studenten een uitdagende *achtjescultuur* worden geboden.

Maar we hadden 't daarstraks over de *zesjescultuur* van de studenten aan de Nederlandse universiteiten. Daar hebben de excellente studenten geen schuld aan, want op hun sloffen halen die een acht. Er is iets anders aan de hand. De Nederlandse universiteiten zijn zozeer geëncoupeerd met de handhaving van Het Niveau van hun diploma's dat ze hun programma's afstemmen op het niveau van de bovengemiddelde student. De Nederlandse universiteiten vinden het de normaalste zaak van de wereld dat 40 tot 60% van de eerstejaarsstudenten voor hun tentamen zakt. Maar internationaal gezien zijn dat geen *zesjesstudenten*! De gemiddelde, hardwerkende eerstejaarsstudent krijgt in Nederland automatisch een vier, een vijf, of hooguit een zes, omdat het programma onvoldoende is afgestemd op zijn (haar) begaafdheid en beginniveau. Het probleem zit niet in de *zesjescultuur* van de studenten, maar in de *viertjescultuur* van de studieleiding.

Ik zal dat illustreren aan een voorbeeld dat uit het leven gegrepen is. Er was eens een faculteit die een systeem van kwaliteitszorg wilde opzetten. Tot dan toe werd er na elke cursus een enquête onder de deelnemers afgenomen. Dat ging met het IOWO-DOE systeem. Als de tevredenheidsscores op een vijfpuntsschaal onder de signaalwaarde "3" kwamen, dan was nader onderzoek geboden. Studenten uit de paritair samengestelde Opleidingscommissie wilden dat met betrekking tot de slaagpercentages eveneens een signaalwaarde zou worden afgesproken: 'laten we afspreken dat nader onderzoek naar de studeerbaarheid van de cursus geboden is als het slaagpercentage onder de 60% komt.' De docent-leden van de commissie waren daar op tegen. Ze vonden slaagpercentages van 45 tot 60% nog alleszins acceptabel. Uiteindelijk gingen ze schoorvoetend accoord met een signaalwaarde van 55%, mits ook slaagpercentages van 80% en hoger aan een streng onderzoek onderworpen zouden worden. Want zo'n cursus droeg onvoldoende bij aan de selectiviteit van het programma en aan Het Niveau van het diploma.

Nog een voorbeeld, nu met een langere voorgeschiedenis. De wettelijke studielast werd omstreeks 1970 vastgesteld op 1680 uur per cursusjaar (42 weken van 40 uur). Vervolgens rees de vraag voor welke 'normstudent' die studielast moest gelden. De regeringscommissaris A.D. de Groot adviseerde de Minister dat die studielast moest gelden voor een bovengemiddelde student (een student op het 75e begaafdheidspercentiel) die bovengemiddeld presteerde (tentamencijfer 7,5). Dat betekende dus dat een ruime meerderheid van de studenten méér dan 1680 uur per jaar zou moeten werken om het diploma in de cursusduur te verwerven. Uiteindelijk heeft de wetgever de studielast bepaald op 1680 uur voor de zesjesstudent op het 50e begaafdheidspercentiel. Zowel de *zesjescultuur* als de ontstellende studievertraging van minimaal de helft van de studenten is dus een in de wetgeschiedenis vastgelegd systeemkenmerk van het Nederlandse hoger onderwijs.

Een derde voorbeeld tot slot. Een hoogleraar uit één van de bètawetenschappen had jarenlang aan een Amerikaanse universiteit gewerkt maar hij verlangde terug naar zijn Nederlandse roots. Een jaar na zijn terugkeer

maakte hij de balans op. De Nederlandse eerstejaarstudenten hebben veel meer in hun mars dan hun Amerikaanse collega's, constateerde hij, en ze zijn minstens zo sterk gemotiveerd om hun studie tot een succes te maken. Maar het verschil is dat wij in Amerika maximaal 10 of 15% laten zakken voor hun tentamen en jullie minimaal 40%. Zodoende weten jullie te bereiken dat 75% van de eerstejaars binnen een jaar een fikse achterstand heeft opgelopen. Hun zelfvertrouwen en hun studiemotivatie is inmiddels tot nul gereduceerd.

De *zesjescultuur* van de studenten komt voort uit de *viertjescultuur* van de studieleiding. Als men die wil doorbreken, dan moet men programmadifferentiatie overwegen, zodanig dat nagenoeg iedere student die zich voldoende inzet, met een tijdsinvestering van 40 uur bruto (= 35 uur netto?) per week, succesvol kan studeren. Zorg dat studenten, ook binnen de universiteit, kunnen kiezen tussen makkelijker en moeilijker programmatrajecten en tussen hogere en lagere uitstroomniveaus. Maar stel wel duidelijke ingangseisen aan de onderscheiden trajecten. De bachelor-masterstructuur van het hoger onderwijs maakt het mogelijk ook voor de masterfase duidelijke ingangseisen te stellen (althans als de automatische 'doorstroom-masters' worden afgeschaft).

Bij voldoende programmadifferentiatie kan nagenoeg iedere universitaire student een programma doorlopen dat met een redelijke studie-inzet studeerbaar is in de driejarige cursusduur. Het bachelordiploma biedt dan niet langer een niveaugarantie. Maar anderzijds zal de studiemotivatie zozeer stijgen dat de *zesjescultuur* bij de meeste studenten doorbroken wordt. Misschien zal het gemiddelde niveau van het bachelordiploma iets dalen, maar de *achtjescultuur* zal bij de getalenteerde studenten versterkt worden. En de kosten, gerekend per gediplomeerde, zullen zoveel lager zijn dat er geld overblijft om iedere student die daarvoor geschikt is tot een tweejarige masterfase en vervolgens eventueel tot een tweejarige PhD toe te laten. Naar Nederlandse maatstaven klinkt dit als een onhaalbare utopie, maar er zijn vele 'buitenlanden' die laten zien dat het wel kan.

Wes Holleman
weblog onderwijs 29-6-2007
www.onderwijsethiek.nl

¹ <http://www.vsnul.nl/web/show/id=94962/langid=43>

² http://www.cpb.nl/nl/news/2007_19.html